

Research Paper

Assessment and Explanation the Entrepreneurial Competencies Framework of Rural Women Facilitators (A study in Hamedan, Qom and Markazi provinces)

A. Yaghoubi Farani¹, S. Karimi², M.R. Khodaverdian³, F. Mohammadai Nejad⁴
Received: 19 September, 2021 Accepted: 4 July, 2022

Abstract

Introduction

Entrepreneurship and new job opportunities creation are essential factors for the dynamism of rural economy, and in this context, rural women have key role in identifying and creating job opportunities and, consequently, contributing to the social economic dimensions of rural development process. Considering the importance of rural women entrepreneurship and employment, since about three decades ago, Rural Women Facilitators Plan has been implemented with focus on using the capacities of rural women facilitators in developing entrepreneurial capabilities of other rural women. The main goal of this plan was to organize rural women's groups, improving their practical and technical knowledge and helping them in creating new jobs in rural areas. Rural facilitators, in this plan, are leading women in rural communities, who are expected to be an effective interface for transmitting educational messages to the rural women community by creating effective interaction with women, and playing an important role in improving the capabilities of rural women. Based on this plans' objectives, the present study evaluated the entrepreneurial competencies among rural women facilitators in Hamedan, Qom and Markazi provinces and tried to develop a framework for entrepreneurial competencies of these facilitators that can be used by policy makers and planners of rural women's entrepreneurship development in the process of selecting, training and empowering facilitators.

-
1. Corresponding Author and Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran. (yaghoubi@basu.ac.ir)
 2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.
 3. Assistance Professor, Agricultural Education and Extension Institute, Ministry of Agriculture, Tehran, Iran.
 4. MSc in Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.

DOI: 10.30490/rvt.2023.355989.1402

Materials and Methods

Current research is an applied and descriptive-analytical survey with the focus on assessing the entrepreneurial competencies of rural women facilitators and to develop a framework for entrepreneurial competencies in Hamedan, Qom and Markazi provinces. *The statistical population included all rural women facilitators in these three provinces (N=473), out of which, 212 people were selected as the study sample based on Cochran's formula.* Data were collected through a questionnaire that its validity was confirmed by a panel of experts and its reliability was evaluated using Cronbach's alpha. In order to examine and evaluate the entrepreneurial competencies of rural women facilitators, a twelve-fold framework of entrepreneurial competencies including strategic competency, commitment competency, conceptual competency, opportunity recognition competency, leadership and organization competency, relationship competency, learning competency, personal competency, technical competency, moral competency, social responsibility-acceptance competency and cooperation competency were used. Confirmatory factor analysis and structural equation modeling were used to analyze and validate the proposed competencies framework with using Smart-PLS software.

Results and Discussion

Based on the results, the rural women facilitators had all the entrepreneurial competencies in a medium to high level. Among the proposed competencies, moral competency, personal competency and technical competency were in the first to third priorities and perceptual competency, opportunity recognition competency and strategic competency were assigned the lowest ranks, respectively. The results of factor analysis for the validity of the competencies framework also showed that the twelve components of competencies have the accuracy to evaluate and predict the entrepreneurial competencies of rural women facilitators. Based on the research results, it can be discussed that the set of competencies identified in this research can provide a suitable framework for explaining the entrepreneurial competencies of rural women facilitators and the competencies framework in the research was approved.

Conclusions

Based on the findings of this research in examining and evaluating the entrepreneurial competencies of rural women facilitators, it can be concluded that rural women facilitators in the investigated provinces have a favorable variety of entrepreneurial competencies including personal and moral characteristics, knowledge and related capabilities as well. Also, they have appropriate norms and attitudes for promoting women's entrepreneurship development programs in rural areas. Based on these results, we can expect rural women facilitators' capabilities and capacities play an effective role in the process of entrepreneurship development and facilitating the employment of other rural women in rural areas.

Keywords: Entrepreneurship, Rural Women, Women Facilitator, Entrepreneurial Competencies, Rural Development.

مقاله پژوهشی

ارزیابی و تبیین چارچوب شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی (مطالعه‌ای در استان‌های همدان، قم و مرکزی)

احمد یعقوبی فرانی^۱، سعید کریمی^۲، مجیدرضا خداوردیان^۳ و فائزه محمدی‌نژاد^۴
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۴/۱۳

چکیده

تحقیق حاضر با هدف ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی و ارائه چارچوبی برای تبیین مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه آن‌ها در سه استان همدان، قم و مرکزی انجام شد. این تحقیق، نوعی تحقیق کاربردی و توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق ۴۷۳ نفر از زنان تسهیل‌گر در این سه استان بودند که بر اساس فرمول کوکران ۲۱۲ نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه بود که روایی آن توسط متخصصین تأیید و برای ارزیابی پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. برای ارزیابی چارچوب شایستگی‌ها از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. بر مبنای نتایج تحقیق، برخورداری زنان تسهیل‌گر از تمامی مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه در حد متوسط تا زیاد بوده و در بین شایستگی‌های مورد نظر، مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی اخلاقی، شایستگی شخصی و شایستگی فنی به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم قرار داشتند. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مؤلفه‌های دوازده‌گانه شایستگی از دقت لازم برای ارزیابی و پیش‌بینی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان برخوردار بوده و چارچوب مورد نظر مورد تأیید قرار گرفت. در مجموع، زنان تسهیل‌گر از تنوع مطلوبی از شایستگی‌های کارآفرینانه مشتمل بر ویژگی‌های شخصی و اخلاقی، دانش و توانمندی‌های مرتبط و نیز

۱- نویسنده مسئول و دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. (yaghoubi@basu.ac.ir)

۲- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۳- استادیار موسسه آموزش و ترویج کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی، تهران، ایران.

۴- کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

هنجارها و نگرش‌های مناسب برخوردار بوده و می‌توان انتظار داشت توانمندی و ظرفیت لازم در زنان تسهیل‌گر برای ایفای نقش مؤثر در فرایند توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی وجود داشته باشد.

کلید واژه‌ها: کارآفرینی، زنان روستایی، زنان تسهیل‌گر، شایستگی کارآفرینانه، توسعه روستایی.

مقدمه

در دنیای امروز، کارآفرینی و ایجاد مشاغل نوین برای ادامه حیات و پویایی اقتصاد کشورها امری ضروری بوده (Meyer and Jongh, 2018) و تردیدی وجود ندارد که توسعه روستایی به‌عنوان یکی از اولویت‌های اصلی کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای در حال توسعه نیز نیازمند برنامه‌هایی هدفمند برای توسعه ظرفیت‌های کارآفرینی و اشتغال است (Bencheva et al., 2017; Okeke & Nwankwo, 2017). در این زمینه بسیاری پژوهشگران بر این باورند که توسعه کارآفرینی در زمینه‌های مختلف در مناطق روستایی، به‌واسطه تسهیل فرایند ایجاد اشتغال، تولید سرمایه، کمک به توزیع عادلانه‌تر درآمدها و بهبود رفاه در جامعه و کاهش فقر، یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه روستایی به شمار می‌رود (Pato, 2020; Yazdani et al., 2020). بدین ترتیب توجه به برنامه‌های آموزشی و توانمندساز و توسعه صلاحیت‌های کارآفرینی در بین روستاییان و کشاورزان را می‌توان در زمره مهم‌ترین راهکارهای توسعه روستایی قلمداد نمود (Ataei et al., 2019; Arellano & Reyes, 2014; Rădulescu et al., 2020).

از سویی، اهمیت نقش کارآفرینی در توسعه روستایی در این است که زمینه‌ها و فرصت‌های بروز فعالیت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی بسیار گسترده و متنوع بوده (Rădulescu et al., 2014) و این نواحی، محیط مناسبی برای اقدامات و فعالیت‌های کارآفرینانه به شمار می‌آیند. در یک مفهوم کلی، تمامی اقدامات و فعالیت‌های نوآورانه‌ای که می‌توانند با بهره‌گیری از فرصت‌های محیط و جامعه روستایی، مستقیم یا غیرمستقیم به ایجاد اشتغال و افزایش درآمد مردم روستا کمک نموده و به بهره‌برداری مطلوب و پایدارتر از منابع محیط روستا و بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی منجر شوند را می‌توان در زمره فعالیت‌های کارآفرینی روستایی دانست (Maddahi Givi et al., 2019). فعالیت‌های مرتبط با فرایند تولید و فراوری محصولات کشاورزی از جمله زراعت، باغداری، پرورش انواع دام و طیور، زنبور عسل و فعالیت‌های جنگل‌داری، آبخیزداری و حفظ منابع طبیعی، حفظ محیط زیست، توسعه صنایع روستایی (صنایع دستی، خانگی، کارگاهی و کارخانه‌ای) و گردشگری روستایی از مهم‌ترین زمینه‌های کارآفرینی در نواحی روستایی ایران هستند (Rasekhi et al., 2015) که با

بهره‌برداری از آن‌ها از طریق بهبود زیرساخت‌های لازم و توجه به برنامه‌هایی برای توانمندسازی روستاییان می‌توان تحقق توسعه کارآفرینی و اشتغال و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی کشور را دست‌یافتنی دانست.

با طرح اندیشه‌هایی مبنی بر ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های طبیعی محیط روستا برای توسعه اقدامات و فعالیت‌های کارآفرینانه، به‌مرور بحث توانمندسازی مردم روستا و تقویت صلاحیت‌های آن‌ها برای شناسایی و بهره‌برداری هدفمند از ظرفیت‌ها و فرصت‌های کارآفرینی در محیط‌های روستایی مطرح شد (Yami et al., 2019; Ataei et al., 2020)؛ و در پی آن، نقش زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت فعال جامعه روستایی و ضرورت ارتقای انگیزه (Savari et al., 2017; Tambunan, 2020) و ایجاد و تقویت صلاحیت‌ها و توانمندی‌های آنان (Shettar, 2020; Zizile & Tendai, 2018; Lenka & Agarwal, 2017) برای ورود به فعالیت‌های اقتصادی کشاورزی و غیر کشاورزی در محیط‌های روستایی مورد توجه و اهتمام قرار گرفت. در همین راستا، بهره‌گیری از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های زنان تسهیل‌گر روستایی به‌عنوان یکی از کنش‌گران مؤثر در برنامه‌های توسعه مشارکت زنان روستایی، از طریق کمک به ایجاد و تقویت توانمندی‌های آن‌ها، در اولویت برنامه‌های توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی قرار گرفت (Kamali, 2010) و طرح زنان تسهیل‌گر روستایی با همین رویکرد از اواخر دهه ۱۳۷۰ با هدف شناسایی بیشتر پتانسیل‌های زنان روستایی و جلب مشارکت آنان در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همسان با مردان، و افزایش توانمندی‌های زنان روستایی با رویکردی اجتماع محور تدوین شد. هدف اصلی این طرح، سازمان‌دهی گروه‌های محلی و خودجوش در امر توسعه روستایی، انتقال دانش عملی و فنی، برقراری ارتباط تعاملی و دوسویه میان کارگزاران دولتی بخش کشاورزی و بهره‌برداران روستایی و کمک به ایجاد اشتغال و کاهش فقر در مناطق روستایی است (Kamali, 2010). زنان تسهیل‌گر در این طرح، زنانی پیشرو در جوامع روستایی هستند که از آن‌ها انتظار می‌رود با ایجاد تعامل مؤثر با سایر زنان، رابط مؤثری برای انتقال پیام‌های آموزشی و ترویجی کارشناسان جهاد کشاورزی به جامعه زنان روستایی بوده و نقش مهمی در ارتقای توانمندی‌ها و ظرفیت‌سازی زنان روستایی برای حرکت‌های گروهی مستقل و خوداتکا داشته باشند (Hajiloo et al., 2018). به عبارتی در این طرح پیش‌بینی شده است که زنان تسهیل‌گر با بهره‌گیری از اطلاعات و آموزش‌های دریافتی و با اتکا به توانمندی‌ها و شایستگی‌های خود، به توسعه مشارکت‌پذیری جامعه زنان روستایی در عرصه فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی کمک نمایند که این امر نیازمند برخورداری تسهیل‌گران از شایستگی‌های خاص مبتنی بر وظایف و مأموریت‌های محوله به آن‌ها است.

شایستگی^۱ از جمله مفاهیمی است که امروزه مطالعه آن در ادبیات توسعه منابع انسانی (Otoo, 2019) و مدیریت کسب و کار و کارآفرینی (Hashim et al., 2018; Kyndt & Baert, 2015) اهمیت ویژه‌ای یافته و پژوهشگران زیادی به تبیین چستی مفهوم شایستگی و واکاوی ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه^۲ و تأثیر آن بر عملکرد کسب و کار پرداخته‌اند (Mitchelmore & Rowley, 2010). شایستگی‌های کارآفرینانه را در یک برداشت کلی می‌توان مجموعه‌ای از دانش، نگرش‌ها و مهارت‌هایی دانست که برای راه‌اندازی یک کسب و کار و دستیابی به یک عملکرد مناسب و سود معقول در آن مؤثر است (Colombo & Grilli, 2005). بر همین مبنا می‌توان دریافت که توفیق زنان روستایی در اقدامات و فعالیت‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی نیز در گرو بهره‌مندی آن‌ها از شایستگی‌های کارآفرینانه است و این موضوع در هر نوع برنامه‌ای با هدف توسعه کارآفرینی زنان باید مورد توجه قرار گیرد. بدین ترتیب توسعه توانمندی‌های زنان روستایی در اشتغال و کارآفرینی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های زنان تسهیل‌گر نیز مستلزم بهره‌مندی تسهیل‌گران از این مجموعه توانمندی‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه و توانایی آن‌ها در ایجاد و تقویت این شایستگی‌ها در بین زنان مورد هدف برنامه‌های توسعه اشتغال و کارآفرینی روستایی است. مروری بر فرایند انتخاب و توانمندسازی زنان تسهیل‌گر نیز حکایت از تأکید بر این موضوع داشته که چنانچه تسهیل‌گران منتخب، با مفاهیم و اصول کارآفرینی و چگونگی راه‌اندازی و موفقیت یک کسب و کار واقعی و سودمند آشنا شوند، توانایی انتقال روح کارآفرینی و اصول راه‌اندازی کسب و کار به زنان روستایی را خواهند داشت و می‌توانند به آنان کمک کنند تا در راه‌اندازی یک کسب و کار به صورت فردی یا گروهی توانمند باشند (Maddahi Givi et al., 2019). در همین ارتباط، نتایج مطالعه تسین و همکاران (Tehseen et al., 2020) در ارزیابی ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه نشان داد که این ابعاد در جامعه مورد مطالعه شامل شایستگی‌های فرصت، شایستگی ادراکی، شایستگی راهبردی، شایستگی شخصی، شایستگی یادگیری و شایستگی اخلاقی است.

در مطالعه‌ای دیگر، موریس و همکاران (Morris et al., 2013) مجموعه‌ای از شایستگی‌ها را معرفی نموده‌اند که در حوزه کارآفرینی کاربرد داشته و لازم است در برنامه‌های آموزش کارآفرینی ادغام و بر پرورش آن‌ها تأکید شود. این مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه، به نحوی با دانش و توانمندی شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در ارتباط هستند و یا رفتار و نگرش لازم برای شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت را بیان می‌کنند. از این مجموعه، دو شایستگی نخست

1. Competency
2. Entrepreneurial Competencies

با ظرفیت رفتاری یک فرد برای خلق یا شناسایی فرصت‌ها و ارزیابی آن‌ها به منظور تعیین جذابیت نسبی فرصت در ارتباط است. به همین ترتیب، سایر شایستگی‌های رفتاری با اینکه چگونه می‌توان به بهترین نحو از یک فرصت جذاب بهره‌برداری نمود، در ارتباط است. این شایستگی‌ها عبارتند از: مدیریت ریسک، مهارت‌های چشم‌انداز و آینده‌نگری، حل مسئله خلاق یا توانایی خلق پیامد و ایده‌های جدید، توانایی نفوذ در افراد برای دسترسی به منابع لازم و استفاده کارآمد از منابع جدید، توانایی به کارگیری تاکتیک‌های نوآورانه، کم‌هزینه یا غیرمعمول برای کسب منافع از افراد و محیط پیرامون، خلق ارزش یا توانایی نوآوری در کالاها و مهارت‌های اجتماعی و فنی برای بهترین استفاده از شبکه‌های اجتماعی. در بعد نگرشی نیز شایستگی‌هایی مانند سرسختی و پشتکار، تطابق هدف یا حفظ تمرکز و تعادل هنگام تغییر و تعدیل، تاب‌آوری و خودکارآمدی بیان شده است.

در زمینه شایستگی‌های جامعه زنان نیز مطالعه میچلمور و رولی (Mitchelmore & Rowley, 2013) بر نقش مجموعه‌ای از شایستگی‌های کارآفرینانه در توسعه کسب و کارهای زنان تأکید کرده است. بر مبنای نتایج این مطالعه، مجموعه شایستگی‌های مؤثر در فرایند رشد کسب و کارهای زنان را می‌توان در چهار خوشه شایستگی، مشتمل بر شایستگی‌های فردی و بین فردی، شایستگی‌های مربوط به توانمندی راه‌اندازی کسب و کار و مدیریت آن، شایستگی‌های کارآفرینانه و شایستگی‌های مرتبط با ارتباطات انسانی طبقه‌بندی نمود. همچنین در پژوهش دیگری، محمد و همکاران (Mohammed et al., 2017) با بررسی شواهد تجربی ارتباط بین شایستگی‌های کارآفرینانه و عملکرد شرکت‌های تحت مدیریت زنان کارآفرین، دریافتند که نوع و کیفیت شایستگی‌های کارآفرینانه زنان بر عملکرد کسب و کارهای آن‌ها مؤثر بوده و در این بین، شایستگی درک استراتژیک و شایستگی‌های مرتبط با درک فرصت و سازمان‌دهی آن بیشترین تأثیر را بر عملکرد شرکت‌های تحت مدیریت زنان دارند. در پژوهش مشابهی، احمد و همکاران (Ahmad et al., 2018) با بررسی شایستگی‌های کارآفرینانه و تأثیر آن بر عملکرد شرکت‌های تحت مدیریت گروهی از زنان کارآفرین، به این نتیجه دست یافتند که شایستگی‌های کارآفرینانه زنان مشتمل بر شایستگی‌های برنامه‌ریزی تحلیلی، نوآوری، اجرایی، رهبری، کار تیمی و شبکه‌سازی است و شایستگی‌های شبکه‌سازی و امور اجرایی بیشترین تأثیر را بر عملکرد و کارایی شرکت‌ها دارند. محققان بر مبنای نتایج این تحقیق، بر ضرورت انجام مطالعات جامع برای شناسایی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان به منظور درک عوامل مؤثر بر تفاوت‌های جنسیتی در اقدامات کارآفرینانه تأکید نمودند.

در ایران، نتایج پژوهشی در مورد ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینان روستایی کرمانشاه که بر مبنای مدل شایستگی‌های مان و همکاران انجام شد نشان داد که سطح شایستگی‌های کارآفرینانه زنان در مقایسه با مردان پایین‌تر بوده و مردان و زنان کارآفرین روستایی در شایستگی‌های سازمان‌دهی، رهبری و راهبردی ضعیف هستند. نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که متغیرهای جنسیت، سطح تحصیلات، تجربه کارآفرینی، گذراندن دوره‌های آموزش کارآفرینی و سن بر شایستگی‌های کارآفرینان روستایی مؤثر هستند (Rasekhi et al., 2015). همچنین در تحقیق دیگری مشخص شد که شایستگی‌های سازمان‌دهی و رهبری، فرصت و روابط از مهم‌ترین شایستگی‌های مؤثر بر موفقیت کارآفرینان روستایی هستند. بر پایه نتایج این تحقیق، از دیدگاه کارآفرینان روستایی، محیط کسب و کار فعلی محیطی پویا و ناپایدار است که در چنین محیطی، کارآفرینان برای کسب موفقیت نیازمند انعطاف‌پذیری بالایی هستند و ماندگاری کسب و کار، بیشتر از سودآوری ارزشمند است. نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی نیز نشان داد که متغیر محیط در رابطه بین شایستگی و موفقیت، نقش تعدیل‌کننده را ایفا می‌کند. به عبارتی بخشی از اثر شایستگی بر موفقیت کارآفرینان، از طریق محیط تبیین می‌شود. بنابراین، در یک محیط پویا و ناپایدار، کارآفرینانی که سطح بالاتری از شایستگی‌ها را دارند بهتر از دیگران عمل می‌کنند (Rasekhi et al., 2016). در پژوهشی دیگر با هدف الگوسازی مفهومی شایستگی‌های مورد نیاز زنان کارآفرین روستایی که با بهره‌گیری از الگوی شایستگی‌های مان و همکاران (Man et al., 2002) انجام شد، پژوهشگران دریافتند که شایستگی‌های ارتباطی، راهبردی و تعهدی، بیشترین اهمیت را در لایه اول شایستگی‌ها دارند (Aliabadi et al., 2016).

اهمیت توجه به مبحث شایستگی‌های کارآفرینانه و ضرورت انتقال آن به زنان جامعه هدف در طرح تسهیل‌گران توسعه روستایی و از سویی تأکید متخصصان حوزه کارآفرینی بر ضرورت توجه به شایستگی‌های کارآفرینانه در برنامه‌های توسعه کارآفرینی (Rasekhi et al., 2015)، ضرورت مطالعه برای ارزیابی مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر به منظور درک چگونگی بهبود و بهره‌گیری مناسب از این شایستگی‌ها برای توسعه مشاغل زنان در مناطق روستایی را محرز می‌نماید. از سویی استان‌های مورد مطالعه در این تحقیق (استان‌های همدان، قم و مرکزی) از جمله استان‌هایی هستند که با توجه به وجود ظرفیت‌های مناسب تولیدات کشاورزی و صنایع روستایی، از فرصت‌های فراوانی برای توسعه اشتغال خرد روستایی به‌ویژه برای زنان برخوردار هستند که در این زمینه می‌توان به مشاغل جانبی فعالیت‌های کشاورزی و دامی و صنایع تبدیلی و فراوری محصولات زراعی و باغی نظیر انواع گیاهان دارویی و عرقیات، ترش‌یجات، عسل، مربا و تولید و فراوری انواع

خشکبار و در مشاغل غیر کشاورزی و صنایع روستایی به مواردی نظیر بافت قالی و گلیم، تولیدات سفال و منبت، صنایع چوب، چرم و کاشی اشاره نمود. بر مبنای چنین ظرفیت‌هایی برای توسعه فرصت‌های شغلی برای زنان روستایی، اجرای طرح انتخاب، ساماندهی، آموزش و استفاده از توانمندی‌های زنان تسهیل‌گر برای کمک به فرایند توسعه اشتغال زنان روستایی در این استان‌ها مورد توجه قرار گرفته است به گونه‌ای که در زمان انجام این تحقیق (سال ۱۳۹۸)، در مجموع در این سه استان ۴۷۳ نفر (استان قم (۷۱ نفر)، استان مرکزی (۲۵۰ نفر) و استان همدان (۱۵۲ نفر)) تسهیل‌گر پس از انتخاب و کسب آموزش‌های تسهیل‌گری، در برنامه‌های توانمندسازی زنان روستایی و بهبود فرایند توسعه مشاغل روستایی با اداره‌های جهاد کشاورزی همکاری داشتند.

بر این اساس پژوهش حاضر با بهره‌گیری از ادبیات شایستگی‌های کارآفرینانه و اقتضانات برنامه‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی و طرح زنان تسهیل‌گر روستایی، به ارزیابی و مدل‌سازی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی در استان‌های همدان، قم و مرکزی به‌عنوان استان‌های دارای ظرفیت مناسب برای توسعه مشاغل خرد روستایی پرداخته و در ارائه چارچوبی برای مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه این گروه از مداخله‌گران برنامه‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی تلاش نموده است. با این هدف که این چارچوب بتواند مورد استفاده سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه کارآفرینی زنان روستایی در فرایند انتخاب، آموزش و توانمندسازی این گروه قرار گیرد.

مبانی نظری

شایستگی به‌عنوان ویژگی اساسی یک فرد تعریف می‌شود که با عملکرد شغلی بالاتر وی ارتباط دارد (Megahed, 2015). سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (UNIDO)^۱، شایستگی را مجموعه‌ای از دانش، ویژگی‌ها و مهارت‌های مرتبط تعریف می‌کند که به افراد این توانایی را می‌دهد که وظیفه یا فعالیتی را در یک کار خاص انجام دهند (Pauliené, 2017). شایستگی‌ها تأثیر قابل توجهی در بهبود وضعیت شغلی افراد (Gwadabe & Amirah, 2017) و عملکرد کسب و کار (Hashim et al., 2018) دارند. از این رو، مطالعه شایستگی‌ها بسیار مورد توجه نظام‌های آموزشی و توسعه منابع انسانی سازمان‌ها قرار گرفته است. با توجه به نقش شایستگی‌ها در بهبود موفقیت کسب و کار (Al Mamun & Fazal, 2018; Kyndt and Baert, 2015)، این مفهوم به طور وسیعی در

1. United Nation Industrial Development Organization (UNIDO)

ادبیات کارآفرینی و توسعه کسب و کار نیز مورد توجه قرار گرفته است (González-López et al., 2021; Karimi et al., 2016).

چنانچه رفتار کارآفرینی، مجموعه‌ای شامل جستجو و بهره‌گیری از فرصت، حل مسائل به صورت خلاقانه، پذیرفتن مسئولیت، شبکه‌سازی کارآمد و ریسک‌پذیری حساب شده دانسته شود، این رفتار نیازمند برخورداری از میزان بالایی شایستگی است که آن را می‌توان شایستگی کارآفرینانه تلقی نمود (Kochadai, 2011). شایستگی‌های کارآفرینانه چیزی نیست جز مجموعه‌ای از ویژگی‌های سطح بالا شامل دانش، مهارت‌ها و ویژگی‌های شخصیتی که به فرد کارآفرین در ایجاد، ماندگاری و رشد یک کسب و کار و دستیابی به مزیت رقابتی پایدار و در نهایت دستیابی به موفقیت و رشد کسب و کار کمک می‌کند (Man et al., 2002). در واقع شایستگی‌های کارآفرینی را می‌توان عاملی برای موفقیت کارآفرینان و یکی از بهترین تبیین‌کننده‌های عامل موفقیت بعضی از کارآفرینان در مقایسه با بقیه دانست (Omrane & Fayolle, 2011). مان و همکاران (Man et al., 2002) بین شایستگی‌های کارآفرینانه و مدیریتی تمایز قایل شده و معتقدند شایستگی‌های کارآفرینانه پیش‌نیاز راه‌اندازی یک کسب و کار جدید هستند؛ درحالی‌که شایستگی‌های مدیریتی بیشتر برای رشد و توسعه یک کسب و کار مورد نیازند. تحقیقات زیادی در مورد تقسیم‌بندی انواع شایستگی‌های کارآفرینانه انجام شده است (Lans et al., 2010; Mitchelmore & Rowley, 2013)؛ با این حال تا دستیابی به مجموعه کاملی از شایستگی‌های کارآفرینانه، انجام تحقیقات زیادی نیاز است (Hashim et al., 2018; Karimi et al., 2016).

مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه در مدل مان و همکاران (Man et al., 2002) از جمله دسته‌بندی‌هایی است که در مطالعات زیادی برای تبیین شایستگی‌های کارآفرینانه مورد استفاده و استناد قرار گرفته است. در این مدل به شش دسته از شایستگی‌های کارآفرینانه مشتمل بر شایستگی شناسایی فرصت، شایستگی برقراری ارتباط، شایستگی ادراکی، شایستگی سازمان‌دهی، شایستگی راهبردی و شایستگی تعهد به‌عنوان شایستگی‌هایی که بر عملکرد کسب و کار تأثیرگذار هستند اشاره شده است. این مدل، از جمله مدل‌هایی است که به طور وسیعی مورد ارزیابی قرار گرفته و مبنایی برای طبقه‌بندی رفتارهایی ارائه می‌کند که می‌توانند در حوزه‌های مختلفی از شایستگی قرار گیرند. مان و همکاران (Man et al., 2008) در ادامه بررسی‌های خود بر روی مفهوم و طبقه‌بندی شایستگی‌های کارآفرینانه و چگونگی تأثیرگذاری این شایستگی‌ها بر عملکرد کسب و کار، در پژوهش تجربی دیگری ضمن اشاره به ضرورت انجام مطالعات گسترده‌تر برای دستیابی به یک چارچوب دقیق‌تر برای شایستگی‌های کارآفرینانه بر مبنای مدل ارائه شده در سال ۲۰۰۲، مجموعه

کامل‌تری از ده نوع شایستگی کارآفرینانه ارائه نمودند. این شایستگی‌ها شامل شایستگی برقراری ارتباط، شایستگی نوآوری، شایستگی تحلیل، شایستگی فرصت‌شناسی، شایستگی‌های انسانی^۱، شایستگی راهبردی، شایستگی عملیاتی^۲، شایستگی تعهد، شایستگی یادگیری و شایستگی‌های شخصی در قالب یک ابزار برای سنجش ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه هستند. احمد (Ahmad, 2007) در یک چارچوب کلی و بر مبنای مدل‌ها و طبقه‌بندی‌های ارائه شده از انواع شایستگی‌های کارآفرینانه در سایر مطالعات، دوازده طبقه از شایستگی‌های کارآفرینانه مشتعل بر شایستگی‌های راهبردی، تعهد، مفهومی، فرصت، رهبری و سازمان‌دهی، روابط، یادگیری، شخصی، فنی، اخلاقی، مسئولیت اجتماعی و حمایت و همکاری را در قالب یک مجموعه از شایستگی‌های کارآفرینانه ارائه نمود. به سبب جامعیت نسبی مؤلفه‌های مطرح شده در این مدل، به مرور مطالعات متعددی در کشورهای مختلف بر مبنای این مدل و نیز چارچوب مفهومی مان و همکاران (Man et al., 2002) پرداخته شد. در این زمینه، تسین و همکاران (Tehseen et al., 2019) در مطالعه شایستگی‌های کارآفرینانه شرکت‌های کوچک و متوسط مالزی دریافتند که مالکان این شرکت‌ها به طور عمده از شایستگی‌های استراتژیک و شایستگی‌های اخلاقی برخوردارند. همچنین لاوال و همکاران (Lawal et al., 2018) در مطالعه خود بر روی شرکت‌های کوچک و متوسط در کشور نیجریه، به شایستگی‌های برقراری ارتباط، استراتژیک، ادراکی و فرصت به‌عنوان مهم‌ترین شایستگی‌ها اشاره نمودند. عمر و همکاران (Umar et al., 2018) در مطالعه‌ای دیگر با بررسی شایستگی‌های کارآفرینانه شرکت‌های کوچک و متوسط نشان دادند که شایستگی‌های کارآفرینانه واحدهای مورد مطالعه شامل شایستگی‌های شخصی، ادراکی، استراتژیک، فرصت، تعهد، سازمان‌دهی و رهبری، اخلاقی، یادگیری، رابطه، مسئولیت اجتماعی و فنی هستند.

مرور ادبیات مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه و نتایج مطالعات انجام شده در این حوزه، حکایت از این امر دارد که علی‌رغم مطالعات گسترده، هنوز چارچوب مشخص و دقیقی برای معرفی مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه مورد نیاز کارآفرینان از سوی محققان و صاحب‌نظران ارائه نشده و برای دستیابی به مجموعه کاملی از شایستگی‌های کارآفرینانه، نیاز به مطالعات تکمیلی در این حوزه وجود دارد (Hashim et al., 2018). از سویی مرور مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که مطالعات بسیار محدودی برای شناسایی و تبیین ابعاد شایستگی‌های مورد نیاز کارآفرینان و صاحبان کسب و کارهای کوچک به‌ویژه در مناطق روستایی انجام شده است (Umar et al., 2018) که از این حیث،

1. Human Competency
2. Operational Competency

ضرورت مطالعه و بررسی شایستگی‌های کارآفرینانه برای راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار در مناطق روستایی به طور عام و برای زنان روستایی به طور خاص وجود داشته و دستیابی به چارچوب‌های جامع و مشخص تبیین‌کننده مجموعه شایستگی‌های کارآفرینان روستایی همچنان نیاز به مطالعات تجربی دارد. از طرفی علی‌رغم تأکید طرح تسهیل‌گران زن روستایی بر توانمندسازی تسهیل‌گران برای کمک به توسعه اشتغال و کارآفرینی زنان روستایی، تاکنون در داخل کشور، موضوع شایستگی‌های کارآفرینانه تسهیل‌گران در هیچ تحقیقی به طور جامع مورد بررسی قرار نگرفته و ضرورت دارد وضعیت موجود و مطلوب ابعاد شایستگی‌های مورد نیاز زنان تسهیل‌گر برای هدایت و تسهیل‌گری فرایند توسعه کارآفرینی زنان روستایی مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس در تحقیق حاضر بر پایه چارچوب‌های مفهومی ارائه شده در این زمینه و به طور خاص با تأکید بر مدل ارائه شده توسط مان و همکاران (Man et al., 2002) که مدل جامع و پراستنادی در این زمینه است، به ارزیابی میزان بهره‌مندی زنان تسهیل‌گر روستایی از این مجموعه شایستگی‌ها پرداخته شده است. بدون شک نتایج این مطالعه علاوه بر کمک به تقویت مبانی تئوریک موضوع شایستگی‌های کارآفرینانه در مطالعات زنان، می‌تواند به ورود مفهوم شایستگی‌های کارآفرینانه در مطالعات مرتبط با زنان تسهیل‌گر توسعه روستایی منجر شده و در بعد تجربی و کاربردی نیز به درک دقیق‌تر وضعیت ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی کمک نماید. به علاوه نتایج تحقیق می‌تواند مجریان امر را برای تقویت این شایستگی‌ها و در نتیجه کنش‌گری فعال‌تر تسهیل‌گران در فرایند توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی یاری رساند.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری و تحلیل داده‌ها، نوعی تحقیق توصیفی و پیمایشی است. جامعه آماری در این تحقیق زنان تسهیل‌گر روستایی فعال در استان‌های همدان، قم و مرکزی در بازه زمانی شروع اجرای طرح تا سال ۱۳۹۷ بودند. بر اساس اطلاعات آماری موجود در «سازمان جهاد کشاورزی استان‌های همدان، قم و مرکزی»، تعداد زنان تسهیل‌گر روستایی ثبت شده در هر استان به تفکیک شامل استان همدان (۱۵۲ نفر)، استان قم (۷۱ نفر) و استان مرکزی (۲۵۰ نفر) بودند که مجموعاً ۴۷۳ نفر است. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۱۲ نفر از افراد جامعه آماری به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند که پس از دریافت فهرست مشخصات و اطلاعات تماس افراد جامعه آماری از اداره‌های مربوطه، انتخاب نمونه‌ها در هر استان به شیوه طبقه‌ای با انتساب متناسب با حجم انجام شد.

ابزار گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر پرسش‌نامه‌ای بود که بر مبنای ادبیات موضوع و یافته‌های مطالعات پیشین شکل گرفت. این پرسش‌نامه مشتمل بر دو بخش عمده شامل مشخصات فردی و حرفه‌ای زنان تسهیل‌گر (شامل سن، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، تجربه راه‌اندازی کسب و کار، سابقه فعالیت تسهیل‌گری) و همچنین مؤلفه‌های دوازده‌گانه شایستگی‌های کارآفرینانه بود که در بخش ارزیابی شایستگی‌ها، با بهره‌گیری از چارچوب شایستگی‌های کارآفرینانه ارائه شده توسط مان و همکاران (Man et al., 2002) وضعیت موجود برخورداران زنان تسهیل‌گر از هریک از شایستگی‌ها، با تعدادی گویه و با استفاده از طیف رتبه‌بندی لیکرت امتیازدهی و ارزیابی شد. شایستگی‌های دوازده‌گانه مورد نظر در این چارچوب، مشتمل بر شایستگی‌های راهبردی (با ۱۴ گویه برای سنجش)، شایستگی تعهد (۵ گویه)، شایستگی مفهومی (۱۰ گویه)، شایستگی فرصت‌شناسی (۷ گویه)، شایستگی رهبری و سازمان‌دهی (۱۲ گویه)، شایستگی روابط (۶ گویه)، شایستگی یادگیری (۶ گویه)، شایستگی شخصیتی (۹ گویه)، شایستگی فنی (۴ گویه)، شایستگی اخلاقی (۶ گویه)، شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی (۴ گویه) و شایستگی حمایت و همکاری (۶ گویه) بود که پس از دریافت نظرات اصلاحی تیم بررسی روایی، پرسش‌نامه مورد نظر تهیه و مورد استفاده قرار گرفت.

گویه‌های مورد استفاده برای سنجش شایستگی‌های دوازده‌گانه، به طور عمده در قالب عباراتی ساده برای بیان شایستگی‌های مورد نظر بود. به‌عنوان مثال در شایستگی روابط، گویه‌هایی مانند «میزان برخورداری شما از توانایی لازم برای برقراری روابط مؤثر با دیگران»، «میزان توانمندی شما برای گفتگو و مذاکره با دیگران»، «برخورداری از توانایی لازم برای تشکیل گروه‌های کاری و همفکری با دیگران»، «پایبندی به حق اظهارنظرهای متفاوت در ارتباطات بین فردی» و «توانایی در حفظ طولانی‌مدت روابط و تماس‌های خود با دیگران» مورد استفاده قرار گرفت و یا در ارزیابی شایستگی فرصت، از گویه‌هایی نظیر «توانایی درک نیازهای برآورده نشده یا ابراز نشده مردم و مشتریان در بازار»، «توانایی شناسایی محصولات و یا خدماتی که منفعت واقعی برای مشتریان ایجاد می‌کنند»، «توانایی ارزیابی ایده‌های کسب و کار برای تولید محصولات یا خدماتی مناسب» و «توانایی تبدیل مسائل و مشکلات افراد و جامعه به یک فرصت مناسب کسب و کار» استفاده شد که پاسخگویان با انتخاب گزینه‌های خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد و خیلی زیاد به ارزیابی خود از شایستگی‌های مورد نظر پرداختند. به طور خلاصه در جدول ۱ به تعریف انواع شایستگی‌های مورد بررسی، نمونه گویه‌های مورد استفاده برای سنجش هر شایستگی و میزان آلفای کرونباخ محاسبه شده برای هر مورد پرداخته شده است.

جدول ۱. معرفی شایستگی‌های مورد بررسی، نحوه سنجش و مقادیر آلفای کرونباخ

نوع شایستگی	تعریف مختصر شایستگی	نمونه گویه‌های مورد استفاده برای سنجش طیف پاسخ: خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
شایستگی راهبردی	آگاهی از مسیرهای طرح‌ریزی شده کسب و کار، طراحی مجدد در راستای اهداف، همسویی اقدامات با اهداف و توانایی نظارت و ارزشیابی نتایج	تشخیص اولویت کارهای مرتبط با اهداف کسب و کار توانایی تغییر در روند فعالیت‌ها توانایی ارزیابی نتایج و پیامدهای اقدامات	۱۴	۰/۹۵
شایستگی تعهد	وقف کردن انرژی و تلاش فرد برای کسب و کار، داشتن انگیزه قوی درونی و پایبندی به اهداف بلندمدت کسب و کار	داشتن نیروی توفیق‌طلبی و انگیزه پیشرفت درونی داشتن تعهد کافی در کار و پایبندی به اهداف	۵	۰/۸۵
شایستگی ادراکی	برخورداری از مهارت‌های تصمیم‌گیری، جذب و درک اطلاعات پیچیده، ریسک‌پذیری و نوآوری	توانایی درک متفاوت از پیچیدگی‌های محیط کسب و کار توانایی درک و حل مشکلات با روش‌های نوآورانه توانایی تصمیم‌گیری مناسب در موقعیت‌های مختلف	۱۰	۰/۹۳
شایستگی فرصت‌شناسی	توانایی درک و تشخیص شرایط و فرصت‌های بازار برای پاسخگویی به نیازهای مشتریان	توانایی شناسایی کالاها یا خدمات مورد نیاز در بازار توانایی ارزیابی ایده‌ها برای تولید محصولات یا خدمات مناسب توانایی تبدیل نیاز افراد و جامعه به یک فرصت کسب و کار	۷	۰/۹۱
شایستگی رهبری و سازمان‌دهی	توانایی سازمان‌دهی، انگیزش و هدایت فعالیت‌ها و توانمندی‌های سایر افراد	توانایی برنامه‌ریزی دقیق فعالیت‌های کسب و کار توانایی شناسایی و سازمان‌دهی منابع برای راه‌اندازی کسب و کار توانایی هماهنگی بین وظایف و مسئولیت‌های افراد	۱۲	۰/۹۲
شایستگی روابط	توانایی برقراری ارتباط مؤثر، تعامل، سازگاری و توسعه همکاری همراه با اعتماد به سایرین	برخورداری از توانایی برای برقراری روابط مؤثر و پایدار با دیگران برخورداری از توانمندی برای مذاکره و گفتگو با دیگران روحیه و توانایی تعامل و همکاری با دیگران	۶	۰/۸۳
شایستگی یادگیری	برخورداری از تمایل و توانمندی یادگیری دانش و مهارت‌های سازگارانه جدید با کمک ابزارها و شیوه‌های مختلف	توانایی و تلاش برای به‌روز نگه‌داری دانش و اطلاعات کاری توانایی برای یادگیری از تجارب افراد و شرایط محیط بهره‌گیری از ابزارها و رسانه‌های مدرن برای بهبود یادگیری	۶	۰/۹۱

ارزیابی و تبیین چارچوب شایستگی‌های.....

نوع شایستگی	تعریف مختصر شایستگی	نمونه گویه‌های مورد استفاده برای سنجش طیف پاسخ: خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
شایستگی شخصی	برخورداری از انرژی و انگیزه، پاسخ مناسب به انتقاد، حفظ نگرش مثبت، توانمندی تطابق با شرایط و تهدیدهای پیش رو	توانایی حفظ سطح بالایی از انگیزه، انرژی و توانمندی توانایی ایجاد حس امیدواری و نگرش مثبت در کارها توانایی شناسایی و ارزیابی مستمر نقاط ضعف و قوت خود	۹	۰/۹۴
شایستگی فنی	دارا بودن دانش و مهارت‌های فنی در حوزه‌های مرتبط با کسب و کار	داشتن دانش تخصصی و حرفه‌ای در زمینه‌های کاری تلاش برای کسب دانش و توانایی-های تخصصی مورد نیاز	۴	۰/۹۰
شایستگی اخلاقی	برخورداری از رفتارهای شایسته در تعامل با دیگران نظیر متعهد بودن در عمل به وعده‌ها، توانایی پذیرش اشتباهات و رعایت عدالت و صداقت در کار	پایبندی و رعایت عدالت و انصاف در کارها روحیه مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در برابر فعالیت‌ها توانایی اعتراف به اشتباهات و بیان حقایق	۶	۰/۸۳
شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی	توانایی و تمایل به شرکت در فعالیت‌های داوطلبانه اجتماعی و ارتباط مؤثر با نهادهای اجتماعی	تمایل به همکاری داوطلبانه در فعالیت‌های اجتماعی روستا مشتاق کمک به زنان روستایی برای راه‌اندازی کسب و کار تمایل به هزینه شخصی برای فعالیت‌های اجتماعی روستا	۴	۰/۸۵
شایستگی حمایت و همکاری	توانایی پشتیبانی از افراد و همکاری با یکدیگر برای رسیدن به اهداف مشترک	تلاش برای ایجاد و تقویت روحیه کارآفرینی در جامعه روستایی توانایی جلب حمایت نهادهای دولتی و غیردولتی در پیشبرد فعالیت‌ها	۶	۰/۸۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی روایی پرسش‌نامه تحقیق با بهره‌گیری از نظرات تیمی متشکل از تعدادی افراد آشنا با موضوع و کارشناسان با تجربه حوزه‌های اجرایی انجام شد که با نظرات اصلاحی آن‌ها، پرسش‌نامه نهایی تحقیق تدوین شد. ارزیابی پایایی ابزار تحقیق نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ انجام شد که با توجه به مقادیر به دست آمده (جدول ۱) مشخص شد که گویه‌های مورد استفاده در ابزار تحقیق برای ارزیابی میزان شایستگی‌ها، از پایایی لازم برخوردار هستند. گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق با مراجعه مستقیم به نمونه‌های تحقیق و جلب نظر آن‌ها برای پاسخگویی به پرسش‌نامه مورد نظر انجام شد. بدین صورت که پس از مراجعه و بیان هدف تحقیق و ساختار و محتوای پرسش‌نامه برای

نمونه‌های تحقیق، پرسش‌نامه‌ها توسط افراد منتخب تکمیل شد. پس از دریافت پرسش‌نامه‌ها، تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق با توجه به اهداف مورد نظر انجام شد. بدین ترتیب که برای بیان ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای زنان تسهیل‌گر توسعه روستایی و ارزیابی وضعیت برخورداری آن‌ها از ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه از آماره‌های توصیفی و برای مقایسه میانگین‌ها از آزمون‌های مقایسه‌ای نظیر من ویت نی^۱ و کروسکال والیس^۲ با نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در ادامه برای ارزیابی چارچوب شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر و بررسی انطباق ابعاد شایستگی‌های مورد نظر با چارچوب مفهومی مورد استفاده در تحقیق (چارچوب شایستگی‌های مورد نظر در مطالعه مان و همکاران (Man et al., 2002) از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم در نرم‌افزار Smart-PLS استفاده شد.

نتایج و بحث

مشخصات فردی و حرفه‌ای زنان تسهیل‌گر

جدول ۲ وضعیت برخی از ویژگی‌های فردی زنان روستایی تسهیل‌گر مشارکت‌کننده در این تحقیق را نشان می‌دهد. بر مبنای اطلاعات مندرج در این جدول، زنان مورد بررسی، افرادی با میانگین سنی حدود ۳۹ سال و انحراف معیار ۸ سال بودند. اکثریت آنان (۶۵ درصد) متأهل بودند. حدود ۴۰ درصد از افراد دارای سطح تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم و ۲۲/۶ درصد نیز دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر بودند. بیش از نیمی از آن‌ها (۵۴ درصد) تجربه راه‌اندازی کسب و کار (کارآفرینی) را داشتند. در بین افراد دارای سابقه راه‌اندازی کسب و کار، حدود ۵۰ درصد از آن‌ها به میزان زیادی از وضعیت کسب و کار خود رضایت داشتند. حدود ۴۶ درصد از افراد دارای کسب و کار، به‌صورت انفرادی و حدود ۳۲ درصد به‌صورت گروهی به فعالیت اقتصادی مشغول هستند. حدود ۹۰ درصد از آن‌ها قبل از شروع کسب و کارشان در دوره‌های آموزشی مرتبط با کسب و کار و کارآفرینی شرکت نموده‌اند. سابقه همکاری ۳۴ درصد از زنان با اداره‌های جهاد کشاورزی به‌عنوان تسهیل‌گر بین ۱ تا ۵ سال و ۴۵ درصد نیز بین ۵ تا ۱۰ سال بوده است که در این مدت، عمدتاً به‌طور مستمر در دوره‌های آموزشی تخصصی مرتبط با مباحث اشتغال و کارآفرینی و کسب صلاحیت‌های مورد نیاز

1. Mann-Whitney
2. Kruskal-Wallis

ارزیابی و تبیین چارچوب شایستگی‌های.....

برای تسهیل‌گری در مناطق روستایی شرکت نموده‌اند که به اعتقاد ۷۴ درصد افراد، شرایط و نحوه اجرای دوره‌های آموزشی رضایت‌بخش ارزیابی شده است.

جدول ۲. خلاصه‌ای از ویژگی‌های فردی زنان تسهیل‌گر روستایی مورد بررسی در تحقیق

سن (سال)	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار
	۲۲	۵۵	۳۹	۸
وضعیت تأهل	مجرد (%)	متاهل (%)	سایر (%)	نما
	۳۴/۷	۶۴/۳	۱	متاهل
سطح تحصیلات	زیر دیپلم (%)	دیپلم (%)	فوق دیپلم (%)	لیسانس و بالاتر (%)
	۳۷/۶	۳۵/۷	۴/۲	۲۲/۶
تجربه راه‌اندازی کسب و کار	بدون تجربه (%)	دارای تجربه (%)	کمتر از ۳ سال (%)	بیش از ۳ سال (%)
	۴۶/۲	۵۳/۸	۱۶	۳۷/۸
رضایت از کسب و کار	کم (%)	تا حدودی (%)	زیاد (%)	میانگین رتبه‌ای
	۱۱/۹	۳۹/۸	۴۸/۳	۲/۳۶
سابقه همکاری در طرح تسهیل‌گران	از ۱ تا ۵ سال (%)	۶ تا ۱۰ سال (%)	۱۱ تا ۱۵ سال (%)	میانگین (سال)
	۳۴	۴۵	۲۱	۹
رضایت از همکاری در طرح تسهیل‌گران	کم (%)	تا حدودی (%)	زیاد (%)	میانگین رتبه‌ای
	۱۰/۶	۴۶/۶	۴۲/۸	۲/۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش

وضعیت ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر

همان گونه که گفته شد، در این تحقیق وضعیت شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی با استفاده از تعدادی گویه و در دوازده مؤلفه بررسی شد که یافته‌های تحقیق نشان داد میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از تمامی مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه در حد متوسط تا زیاد بوده و میانگین رتبه‌ای حاصل از میزان شایستگی کل (میانگین امتیاز تمامی ابعاد شایستگی‌های مورد بررسی) در بین افراد مورد بررسی، بالاتر از حد متوسط (۳/۴۵) در طیف اندازه‌گیری پنج‌گانه خیلی کم تا خیلی زیاد ارزیابی شده است. همان طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، در بین شایستگی‌های مورد نظر، مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی اخلاقی، شایستگی شخصی و شایستگی فنی به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم قرار گرفتند و شایستگی‌های ادراکی،

شایستگی‌های مرتبط با شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌ها و شایستگی‌های راهبردی پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص دادند. همان گونه که در بخش روش‌شناسی ذکر شد، برای ارزیابی هریک از ابعاد شایستگی‌ها از تعدادی گویه استفاده شده است و بدین ترتیب میانگین به دست آمده برای هر بعد از شایستگی، میانگین ارزیابی گویه‌های مورد استفاده در هر بعد است.

جدول ۳. وضعیت انواع مؤلفه‌های شایستگی‌های کارآفرینانه در بین زنان تسهیل‌گر روستایی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	انواع شایستگی‌های کارآفرینانه
۱	۰/۱۳۵۲	۰/۵۶	۴/۱۴	شایستگی اخلاقی
۲	۰/۱۸۵۵	۰/۶۷	۳/۶۱	شایستگی شخصی
۳	۰/۱۹۶۰	۰/۷۰	۳/۵۷	شایستگی فنی
۴	۰/۱۹۶۶	۰/۷۰	۳/۵۶	شایستگی یادگیری
۵	۰/۱۹۷۷	۰/۷۰	۳/۵۴	شایستگی روابط
۶	۰/۲۰۰۰	۰/۷۱	۳/۵۵	شایستگی تعهد
۷	۰/۲۰۲۸	۰/۷۰	۳/۴۵	شایستگی حمایت و همکاری
۸	۰/۲۱۳۸	۰/۷۴	۳/۴۶	شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی
۹	۰/۲۲۴۶	۰/۷۳	۳/۲۵	شایستگی رهبری و سازمان‌دهی
۱۰	۰/۲۳۶۰	۰/۷۶	۳/۲۲	شایستگی ادراکی
۱۰	۰/۲۳۶۰	۰/۷۶	۳/۲۲	شایستگی فرصت‌شناسی
۱۱	۰/۲۸۰۲	۰/۸۱	۲/۸۹	شایستگی راهبردی
-	-	۰/۵۸	۳/۴۵	شایستگی‌های کارآفرینانه (کل)

مأخذ: یافته‌های پژوهش * مقیاس: خیلی کم (۱)، کم (۲)، تا حدودی (۳)، زیاد (۴)، خیلی زیاد (۵)

تفاوت میانگین شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر برحسب تجربه کارآفرینی

به نظر می‌رسد داشتن تجربه کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کار در کیفیت برخورداری افراد از شایستگی‌های کارآفرینانه مؤثر باشد. بر همین اساس وضعیت شایستگی‌های کارآفرینانه در بین دو گروه از زنان تسهیل‌گر دارای تجربه کارآفرینی و کسب و کار و زنان فاقد این تجربه مقایسه شد. نتایج آزمون من‌ویت‌نی نشان داد، به طور کلی وضعیت شایستگی‌های کارآفرینانه در بین دو گروه متفاوت بوده و زنان دارای تجربه کارآفرینی و کسب و کار به طور معنی‌داری از گروه فاقد تجربه از شایستگی‌های کارآفرینانه بالاتری برخوردار بودند. بدین ترتیب می‌توان گفت وجود تجربه راه‌اندازی

ارزیابی و تبیین چارچوب شایستگی‌های.....

کسب و کار و اقدامات کارآفرینانه می‌تواند تعیین کننده سطح برخورداری افراد از شایستگی‌های کارآفرینانه باشد (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون من‌ویت‌نی برای مقایسه شایستگی‌های کارآفرینانه در بین زنان برحسب تجربه کارآفرینی

نوع شایستگی	میانگین رتبه‌ای		آماره Z	سطح معنی‌داری
	بدون تجربه	دارای تجربه		
شایستگی راهبردی	۸۵/۵۸	۱۲۳/۷۱	-۴/۵۳۱	۰/۰۰۰**
شایستگی تعهد	۸۹/۸۲	۱۲۰/۸۴	-۳/۷۱۰	۰/۰۰۰**
شایستگی ادراکی	۸۶/۴۷	۱۲۲/۹۴	-۴/۳۵۴	۰/۰۰۰**
شایستگی فرصت‌شناسی	۸۸/۴۶	۱۲۲/۰۰	-۴/۰۲۰	۰/۰۰۰**
شایستگی رهبری و سازمان‌دهی	۹۱/۱۴	۱۱۸/۸۸	-۳/۲۹۷	۰/۰۰۱**
شایستگی روابط	۸۸/۶۹	۱۲۱/۸۱	-۳/۹۷۱	۰/۰۰۰**
شایستگی یادگیری	۸۱/۵۲	۱۲۷/۲۳	-۵/۵۰۸	۰/۰۰۰**
شایستگی شخصی	۸۳/۰۰	۱۲۵/۹۵	-۵/۱۲۶	۰/۰۰۰**
شایستگی فنی	۹۰/۶۸	۱۲۰/۱۰	-۳/۵۶۴	۰/۰۰۰**
شایستگی اخلاقی	۹۲/۵۲	۱۱۸/۵۲	-۳/۲۱۳	۰/۰۰۱**
شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۹۴/۳۳	۱۱۶/۹۶	-۲/۷۰۲	۰/۰۰۷**
شایستگی حمایت و همکاری	۸۸/۰۷	۱۲۲/۳۴	-۴/۰۷۹	۰/۰۰۰**
شایستگی‌های کارآفرینانه (کل)	۸۳/۹۷	۱۲۵/۱۱	-۴/۸۸۱	۰/۰۰۰**

مأخذ: یافته‌های پژوهش (**: معنی‌دار در سطح ۱٪)

تفاوت شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر در استان‌های مورد بررسی

به‌منظور بررسی تفاوت شایستگی‌های کارآفرینانه در بین زنان تسهیل‌گر روستایی در استان‌های همدان، قم و مرکزی از آزمون کروسکال والیس استفاده شد که نتایج آزمون نشان داد تفاوت معنی‌داری در تمامی مؤلفه‌های شایستگی‌های مورد نظر بین سه استان وجود دارد. جدول ۵ وضعیت تفاوت بین استان‌ها را برحسب میانگین هریک از مؤلفه‌های شایستگی نشان می‌دهد. در مجموع میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از شایستگی‌های کارآفرینانه در استان قم از دو استان دیگر بالاتر و در استان مرکزی از دو استان دیگر کمتر ارزیابی شده است.

جدول ۵. مقایسه شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر در بین استان‌های قم، مرکزی و همدان

اتواع شایستگی‌های کارآفرینانه	میانگین رتبه‌ای رتبه (رتبه‌بندی از ۱ تا ۳ است که به بالاترین میانگین رتبه‌ای عدد ۱ و پایین‌ترین عدد ۳ تلقی گرفته است)	میانگین رتبه‌ای	
		همدان	مرکزی
تایستگی رهبردی	۱	۹۷/۹۱	۱۰۱/۹۹
تایستگی تهید	۱	۱۰۴/۴۱	۱۰۰/۳۴
تایستگی ازکی	۱	۹۵/۹۰	۱۰۴/۰۸
تایستگی فرصتتلسی	۱	۹۳/۷۶	۱۰۴/۶۶
تایستگی رهبری و سازمان‌دهی	۱	۹۴/۲۱	۱۰۴/۶۰
تایستگی رولط	۱	۹۹/۱۱	۱۰۵/۷۱
تایستگی یادگیری	۱	۹۷/۲۵	۱۰۵/۱۰
تایستگی تخصصی	۱	۹۴/۹۴	۱۰۴/۹۴
تایستگی فنی	۱	۹۱/۲۴	۱۱۱/۹۵
تایستگی اخلاقی	۱	۹۴/۱۲	۱۱۰/۵۸
تایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۱	۱۰۷/۱۹	۹۹/۲۰
تایستگی حمایت و همکاری	۱	۱۰۰/۰۹	۱۰۲/۳۹
تایستگی‌های کارآفرینانه (کل)	۱	۹۵/۵۱	۱۰۳/۸۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش (**) معنی دار در سطح ۱٪ * معنی دار در سطح ۵٪

تبیین چارچوب مؤلفه‌های شایستگی کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی

در این مطالعه به ارزیابی مؤلفه‌های شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی در سه استان قم، مرکزی و همدان و تحلیل مدل اندازه‌گیری شایستگی‌ها با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم در نرم‌افزار Smart-PLS پرداخته شد. در مدل تحلیل عاملی مرتبه دوم، عامل‌های مکنونی که توسط متغیرهای مشاهده شده سنجیده می‌شوند خود تحت تأثیر یک متغیر مکنون در یک سطح بالاتر هستند و از آنجا که در مطالعه حاضر، هرکدام از متغیرهای شایستگی اخلاقی، شایستگی تعهد، شایستگی حمایت و همکاری، شایستگی راهبردی، شایستگی رهبری و سازمان‌دهی، شایستگی برقراری ارتباط، شایستگی شخصی، شایستگی فرصت‌شناسی، شایستگی فنی، شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی، شایستگی ادراکی و شایستگی یادگیری می‌توانند به‌عنوان مؤلفه‌های شایستگی‌های کارآفرینانه عمل نمایند، لذا از تحلیل عاملی مرتبه دوم برای تأییدپذیری چارچوب شایستگی‌های مورد نظر استفاده شده است.

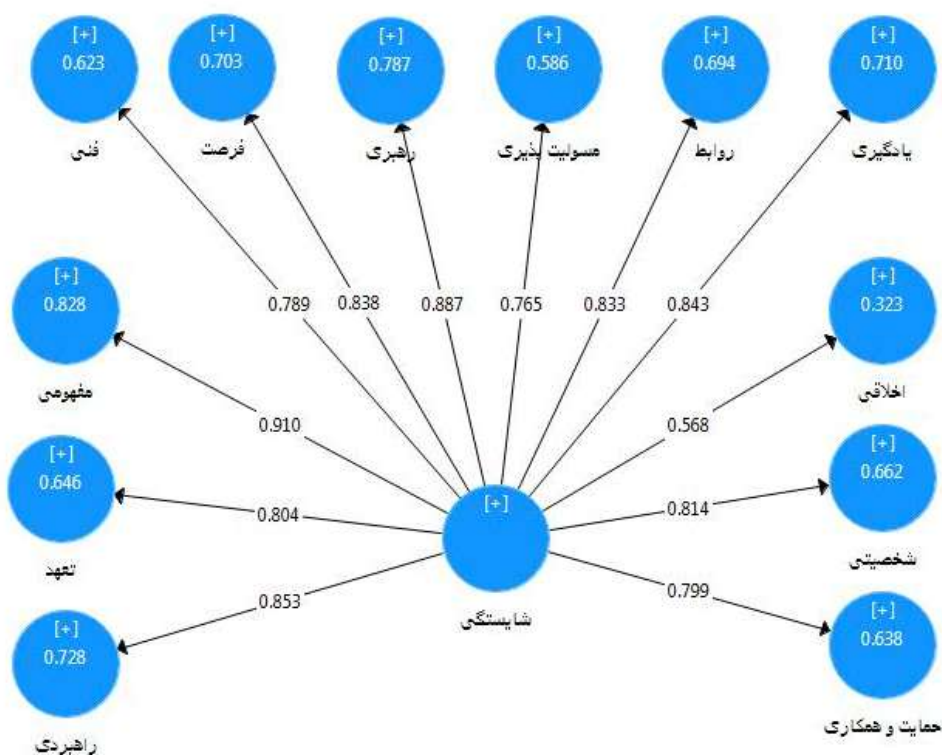
همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود مقادیر بار عاملی بالاتر از ۰/۷ است و این نشان می‌دهد که مقادیر در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار هستند و آماره t متناظر با هر بار عاملی بیشتر از میزان بحرانی آن (۱/۹۶) است و در نتیجه می‌توان گفت این سازه‌ها از دقت لازم برای ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی برخوردار هستند و مورد تأیید می‌باشند. از طرف دیگر مقدار AVE تمامی مؤلفه‌ها از ۰/۶ بیشتر بوده و در نتیجه روایی همگرایی مدل تأیید می‌شود، همچنین هنسeler و همکاران (Henseler et al., 2009) درباره شدت قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا، سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را به ترتیب قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی تعیین نموده‌اند. با توجه به اینکه مقادیر Q^2 همه متغیرها (به جز شایستگی اخلاقی که در حد متوسط است) بالاتر از مقدار ۰/۳۵ است که این خود نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل اندازه‌گیری است و مدل می‌تواند نشانگرهای متغیرهای مکنون درون‌زا را با قدرت قوی پیش‌بینی نماید. بنابراین با توجه به آنچه گفته شد مؤلفه‌های دوازده‌گانه مورد نظر می‌توانند به‌عنوان مؤلفه‌های زیربنایی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی به کار رفته و آن را تأیید و پیش‌بینی نمایند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای تبیین چارچوب شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر

مؤلفه‌ها	بار عاملی	آماره t	سطح معنی‌داری	AVE	Q ²
شایستگی اخلاقی	۰/۵۶	۱۶/۰۸	۰/۰۰	۰/۶۶	۰/۱۹
شایستگی تعهد	۰/۸۰	۲۷/۸۶	۰/۰۰	۰/۶۹	۰/۴۲
شایستگی حمایت و همکاری	۰/۷۹	۲۴/۳۲	۰/۰۰	۰/۶۷	۰/۳۹
شایستگی راهبردی	۰/۸۵	۳۱/۱۰	۰/۰۰	۰/۶۹	۰/۴۶
شایستگی رهبری و سازمان‌دهی	۰/۸۸	۵۶/۸۰	۰/۰۰	۰/۶۴	۰/۴۶
شایستگی روابط	۰/۸۳	۳۴/۴۸	۰/۰۰	۰/۷۰	۰/۴۵
شایستگی شخصی	۰/۸۱	۲۶/۷۰	۰/۰۰	۰/۶۶	۰/۴۰
شایستگی فرصت‌شناسی	۰/۸۳	۳۹/۹۸	۰/۰۰	۰/۷۴	۰/۴۸
شایستگی فنی	۰/۷۸	۳۰/۰۷	۰/۰۰	۰/۷۶	۰/۴۴
شایستگی مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۷۶	۲۳/۳۰	۰/۰۰	۰/۶۷	۰/۳۷
شایستگی ادراکی	۰/۹۱	۸۵/۹۲	۰/۰۰	۰/۷۰	۰/۵۳
شایستگی یادگیری	۰/۸۴	۴۵/۸۹	۰/۰۰	۰/۷۷	۰/۵۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۱ خروجی نرم‌افزار Smart-PLS در مورد مدل اندازه‌گیری ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه را نشان می‌دهد. بر مبنای این مدل می‌توان چارچوب شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی را مشتمل بر دوازده مؤلفه از قبیل شایستگی راهبردی، تعهد، ادراکی، فنی، فرصت‌شناسی، رهبری، مسئولیت‌پذیری، روابط، یادگیری، اخلاقی، شخصی و حمایت و یادگیری دانست.

شکل ۱. مدل اندازه‌گیری ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های طبیعی محیط روستا برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه و از سوی توانمندی‌ها و انگیزه‌های فزاینده زنان برای مشارکت مؤثر در فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی روستا، توجه به برنامه‌های تقویت توانمندی زنان در شناسایی و بهره‌برداری هدفمند از فرصت‌های کارآفرینی در محیط‌های روستایی را دوچندان نموده است. در همین راستا، طرح زنان تسهیل‌گر روستایی با تمرکز بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های جمعی از زنان توانمند و دارای انگیزه همکاری به‌عنوان تسهیل‌گر، و با هدف کمک به بهبود توانمندی‌های سایر زنان روستا به مرحله اجرا درآمد. با توجه به اهمیت لزوم برخورداری تسهیل‌گران از شایستگی‌های متناسب با وظایف و مأموریت‌های محوله به

آن‌ها، در این مقاله به ارزیابی مجموعه شایستگی‌های کارآفرینانه زنان روستایی تسهیل‌گر پرداخته شد.

نتایج حاصل از ارزیابی میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر روستایی از مهم‌ترین شایستگی‌های کارآفرینانه مورد نیاز برای ایفای نقش تسهیل‌گری در فرایند توسعه ظرفیت‌های کارآفرینی در استان‌های همدان، قم و مرکزی نشان داد میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از تمامی مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه در حد متوسط تا زیاد بوده و میانگین رتبه‌ای حاصل از میزان شایستگی کل نیز بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. این وضعیت بیانگر آن است که ویژگی‌های مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه در حد نسبتاً بالایی در بین زنان مورد نظر وجود داشته و از این حیث می‌توان زنان تسهیل‌گر فعال در استان‌های مورد بررسی را واجد شایستگی‌های کارآفرینانه برای ایفای مؤثر نقش تسهیل‌گری در فرایند توسعه فعالیت‌ها و اقدامات کارآفرینانه سایر زنان روستایی دانست. میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از تمامی مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های کارآفرینانه در حد متوسط تا زیاد بوده و میانگین رتبه‌ای حاصل از میزان شایستگی کل افراد، بالاتر از حد متوسط (۳/۴۵) در طیف اندازه‌گیری پنج‌گانه خیلی کم تا خیلی زیاد ارزیابی شده است. این نتایج همچنین می‌تواند با توجه به شواهد مبتنی بر تأثیر برنامه‌های آموزشی بر توسعه شایستگی‌های کارآفرینانه (Akhmetshin et al., 2019) مبین اثربخشی نسبی برنامه‌های آموزشی طرح زنان تسهیل‌گر باشد.

در ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر مورد نظر، تنوعی از دوازده مؤلفه مرتبط با شایستگی کارآفرینانه شامل خصوصیات اخلاقی، ویژگی‌های شخصی، دانش فنی، ظرفیت یادگیری، توانایی برقراری ارتباط، تعهد، حمایت و همکاری، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، قدرت رهبری و سازمان‌دهی، توانایی فرصت‌شناسی، توانایی درک مفاهیم و دانش و توانمندی‌های راهبردی مورد بررسی قرار گرفت که با توجه به سطح نسبتاً بالای میزان برخورداری زنان از این شایستگی‌ها، می‌توان چنین استنباط نمود زنان تسهیل‌گر مورد نظر از تنوع مطلوبی از شایستگی‌های کارآفرینانه مشتمل بر ویژگی‌های شخصی و اخلاقی، دانش و توانمندی‌های مرتبط و نیز هنجارها و نگرش‌های مناسب برخوردار بوده و از این حیث می‌توان انتظار داشت برخورداری نسبتاً بالا از این مجموعه شایستگی‌ها، توانمندی و ظرفیت لازم را در زنان تسهیل‌گر برای ایفای نقش مؤثر در فرایند توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان روستایی فراهم سازد و به همین ترتیب پتانسیل لازم را در این افراد برای دریافت آموزش‌های عمومی و تخصصی مکمل برای تقویت این مجموعه شایستگی‌ها و هدایت آن‌ها در راستای وظایف و مأموریت‌های محوله به آن‌ها پدید آورد.

البته بر مبنای نتایج تحقیق، زنان تسهیل‌گر به میزان یکسانی از شایستگی‌های مورد نظر برخوردار نبودند. به طوری که مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی اخلاقی، شایستگی شخصی و شایستگی فنی در اولویت‌های بالاتری در مقایسه با برخی دیگر نظیر شایستگی‌های ادراکی، شایستگی‌های مرتبط با شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌ها و شایستگی‌های راهبردی قرار داشتند که این نتایج می‌تواند دلیلی بر پیچیدگی و چندبعدی بودن برخی شایستگی‌ها نظیر شایستگی ادراکی و شایستگی راهبردی بوده و تأکیدی بر لزوم توجه بیشتر به فرایند انتخاب افراد و برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی برای ایجاد و تقویت این گونه شایستگی‌ها باشد. اهمیت شایستگی فرصت و شایستگی راهبردی در مطالعات قبلی (Mohammed et al., 2017; Rasekhi et al., 2015)؛ نیز مورد تأکید بوده و بر این اساس می‌توان به ضرورت توجه برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی تسهیل‌گران به این نوع شایستگی‌ها به منظور حضور مؤثرتر آن‌ها در فرایند توسعه اشتغال و کارآفرینی زنان روستایی پی برد.

تحلیل مدل اندازه‌گیری شایستگی‌ها با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از داده‌های مرتبط با میزان شایستگی‌های کارآفرینانه زنان در نرم‌افزار Smart-PLS، نشان داد که مجموعه نشانگرهای مورد نظر از دقت و کفایت لازم برای ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی برخوردار بوده و مؤلفه‌های دوازده‌گانه مورد بررسی با اطمینان ۹۹ درصد می‌توانند به‌عنوان مؤلفه‌های زیربنایی ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی به کار رفته و آن را پیش‌بینی نمایند. بر این مبنای می‌توان چنین استنباط نمود که مجموعه شایستگی‌های شناسایی شده در این تحقیق می‌توانند چارچوب مناسبی را برای تبیین شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر روستایی فراهم سازند. با توجه به اینکه مجموعه شایستگی‌های مورد نظر در این چارچوب، منطبق بر مجموعه‌های معرفی شده و پر استنادی نظیر مدل‌های مان و همکاران (Man et al., 2002) و احمد (Ahmad, 2007) است، می‌توان این چارچوب را به‌عنوان الگویی در مطالعات بعدی برای ارزیابی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر و نیز مبنایی برای تعیین محتوای برنامه‌های آموزشی برای تقویت توانمندی‌های آنان در نظر گرفت.

مقایسه شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر در استان‌های مختلف نشان داد که در مجموع میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از شایستگی‌های کارآفرینانه در سه استان مورد بررسی با یکدیگر متفاوت است. بدین صورت که وضعیت شایستگی‌های زنان در استان قم از دو استان دیگر بیشتر و در استان مرکزی از دو استان دیگر کمتر ارزیابی شده است. اگرچه یافتن دلیل تفاوت بین

شایستگی‌های کارآفرینانه زنان در استان‌های مختلف مورد بررسی نیاز به بررسی‌های بیشتر دارد، ولی تا حدودی می‌توان تفاوت موجود را به فرایند انتخاب تسهیل‌گران و در نظر داشتن برخی معیارها و شایستگی‌ها در انتخاب آن‌ها نسبت داد. از سویی با توجه به تأثیر برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی زنان تسهیل‌گر در ایجاد و تقویت برخی از این شایستگی‌ها، می‌توان ارائه برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی را نیز در ایجاد تفاوت بین شایستگی‌های زنان تسهیل‌گر در استان‌های مختلف مؤثر دانست. تأثیر برنامه‌های آموزشی بر ایجاد و تقویت شایستگی‌های کارآفرینانه توسط موریس و همکاران (Morris et al., 2013) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

با توجه به اینکه بر اساس بررسی‌های انجام شده، تاکنون مطالعه دیگری در کشور به طور مشخص بر روی شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر توسعه روستایی انجام نشده است، توصیه می‌شود چارچوب ارائه شده در این تحقیق، مبنایی برای مطالعات بعدی برای ارزیابی وضعیت شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر و نیز شناسایی اهداف و محورهای برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی برای این قشر قرار گیرد. بر اساس بخش دیگری از یافته‌های تحقیق، داشتن تجربه کارآفرینی و راه اندازی کسب و کار به طور معنی‌داری می‌تواند در میزان برخورداری زنان تسهیل‌گر از شایستگی‌های کارآفرینانه تفاوت ایجاد کند. بر این مبنا می‌توان گفت داشتن تجربه راه‌اندازی کسب و کار و کارآفرینی می‌تواند به‌عنوان معیاری برای انتخاب زنان تسهیل‌گر در نظر گرفته شود. توصیه قابل ذکر دیگر در این زمینه می‌تواند تعامل مؤثر زنان تسهیل‌گر روستایی با کارآفرینان و صاحبان کسب و کارها باشد که این موضوع می‌تواند به شکل‌های مختلف در برنامه‌های توسعه توانمندی‌های تسهیل‌گران گنجانده شود.

مرور مطالعات انجام شده پیرامون مباحث طرح زنان تسهیل‌گر روستایی در کشور نشان می‌دهد که علی‌رغم انتظار طراحان و مجریان این طرح از تسهیل‌گران برای ایفای نقش مؤثر و فعال در برنامه‌های توسعه اشتغال و کارآفرینی زنان روستایی، در این مطالعات به عوامل، زمینه‌ها و پیش‌برنده‌های نقش‌آفرینی مؤثر تسهیل‌گران توجه چندانی نشده است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، عوامل و موانع شناختی و رفتاری مؤثر بر کنش‌گری فعال تسهیل‌گران در فرایند توسعه کارآفرینی و اشتغال زنان، شناسایی و بررسی شوند.

با وجود اهمیت یافته‌های این تحقیق در ارزیابی ابعاد شایستگی‌های کارآفرینانه زنان تسهیل‌گر، این تحقیق دارای محدودیت‌هایی بود که از جمله می‌توان به خودارزیابی شایستگی‌ها توسط زنان تسهیل‌گر اشاره نمود که ممکن است به سبب گرایش احتمالی افراد به ارزیابی بالاتر

سطح شایستگی‌ها و توانمندی‌های خود، بعضاً مقادیر بالاتری از شایستگی‌ها گزارش شود. بدین ترتیب می‌توان پیشنهاد نمود در پژوهش‌های آتی شکل‌های دیگری از ارزیابی شایستگی‌های تسهیل‌گران، از جمله ارزیابی توسط سایر زنان روستایی و یا کارشناسان و مروجان جهاد کشاورزی مورد استفاده قرار گیرد. محدودیت دیگر پژوهش نیز می‌تواند به ماهیت متفاوت انواع شایستگی‌ها و در نتیجه ضعف ابزار پرسش‌نامه در سنجش همه ابعاد شایستگی‌ها مرتبط باشد که برای رفع آن می‌توان به کارگیری روش‌ها و تکنیک‌های مطالعات کیفی را در کنار پیمایش‌های پرسش‌نامه‌ای توصیه نمود.

منابع

- Ahmad, N.H. (2007). A cross cultural study of entrepreneurial competencies and entrepreneurial success in SMEs in Australia and Malaysia, Ph.D. Thesis, Adelaide Graduate School of Business, University of Adelaide.
- Ahmad, N.H., Suseno, Y., Seet, P.S., Susomrith, P. & Rashid, Z. (2018). Entrepreneurial competencies and firm performance in emerging economies: A study of women entrepreneurs in Malaysia. Cham, Switzerland: Springer.
- Akhmetshin, E.M., Larionova, G.N., Lukiyanchina, E.V., Savitskaya, Y.P., Aleshko, R.A. & Aleynikova, O.S. (2019). The influence of educational environment on the development of entrepreneurial skills and competencies in students. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22, 1-13.
- Al Mamun, A. & Fazal, S.A. (2018). Effect of entrepreneurial orientation on competency and micro-enterprise performance. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 12(3), 379-398.
- Aliabadi, V., Movahedi, R., Saadi, H. & Ataei, P. (2016). Conceptual modeling of competencies required for rural women entrepreneurs. *Journal of Entrepreneurship and Agriculture*, 3(5), 47-56. [In Persian]
- Arellano, C.A. & Reyes, J.A.D. (2019). Effects of farmer-entrepreneurial competencies on the level of production and technical efficiency of rice farms in Laguna, Philippines. *Journal of the International Society for Southeast Asian Agricultural Sciences*, 25(2), 45-57.
- Ataei, P., Karimi, H., Ghadermarzi, H. & Norouzi, A. (2020). A conceptual model of entrepreneurial competencies and their

- impacts on rural youth's intention to launch SMEs. *Journal of Rural Studies*, 75, 185-195. [In Persian]
- Bencheva, N., Stoeva, T., Terziev, V., Tepavicharova, M. & Arabska, E. (2017). The role of social entrepreneurship for rural development. *Agricultural Sciences*, 9(21), 89-98.
- Colombo, M.G. & Grilli, L. (2005). Founders' human capital and the growth of new technology-based firms: A competence-based view. *Research policy*, 34(6), 795-816.
- González-López, M.J., Pérez-López, M.C. & Rodríguez-Ariza, L. (2021). From potential to early nascent entrepreneurship: The role of entrepreneurial competencies. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 17(3), 1387-1417.
- Gwadabe, U.M. & Amirah, N.A. (2017). Entrepreneurial competencies: SMES performance factor in the challenging Nigerian economy. *Academic Journal of Economic Studies*, 3(4), 55-61.
- Hajiloo, F., Khani, F., Taghavi, N. & Moghaddam Vahed, M. (2018). Factors influencing the success of Iranian women facilitators in forming rural women independent groups: A case study of East Azarbaijan province. *Village and Development*, 10(1), 113-138. [In Persian]
- Hashim, N.A.B., Raza, S. & Minai, M.S. (2018). Relationship between entrepreneurial competencies and small firm performance: Are dynamic capabilities the missing link? *Academy of Strategic Management Journal*, 17(2), 1-10.
- Henseler, J., Ringle, C.M. & Sinkovics, R.R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. New challenges to international marketing. *Advances in International Marketing*, 20, 277-319.
- Kamali, M.B. (2010). Participatory evaluation of rural women facilitators' plan: Process, performance and effects. Karaj: Agricultural Education Publication. [In Persian]
- Karimi, S., Biemans, H.J., Lans, T., Aazami, M. & Mulder, M. (2016). Fostering students' competence in identifying business opportunities in entrepreneurship education. *Innovations in Education and Teaching International*, 53(2), 215-229.

- Yazdani, R., Khayrandish, M., Mohammadi Khyareh, M. & Amini, H. (2020). Study of factors affecting rural development, with a focus on the role of agricultural entrepreneurship (Case Study: North Khorasan province). *Journal of Entrepreneurship and Agriculture*, 7(13), 63-77. [In Persian]
- Kochadai, M. (2011). Entrepreneurial competency: A study with reference to socially and economically backward communities in Chennai city . PhD Thesis, School of Management, Department of Commerce, Pondicherry University.
- Kyndt, E. & Baert, H. (2015). Entrepreneurial competencies: Assessment and predictive value for entrepreneurship. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 13-25.
- Lans, T., Van Galen, M., Verstegen, J., Biemans, H. & Mulder, M. (2010). Searching for entrepreneurs among small business owner-managers. Available at: 2010_07_22_Lans_et_al_ECER_2010 (mmulder.nl).
- Lawal, F.A., Iyiola, O.O., Adegbuyi, O.A., Ogunnaike, O.O. & Taiwo, A.A. (2018). Modelling the relationship between entrepreneurial climate and venture performance: The moderating role of entrepreneurial competencies. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 24(1), 1-16.
- Lenka, U. & Agarwal, S. (2017). Role of women entrepreneurs and NGOs in promoting entrepreneurship: Case studies from Uttarakhand, India. *Journal of Asia Business Studies*, 11(4), 451-465.
- Maddahi Givi, M., Eftekhari, S., Aghdasi, S., Anvari, S. & Imani, F. (2019). 23 years experiences of empowering rural women in agricultural sector. Tehran: Agricultural Education Publication. [In Persian]
- Man, T.W., Lau, T. & Chan, K. (2002). The competitiveness of small and medium enterprises: A conceptualization with focus on entrepreneurial competencies. *Journal of Business Venturing*, 17(2), 123-142.
- Man, T.W., Lau, T. & Snape, E. (2008). Entrepreneurial competencies and the performance of small and medium enterprises: An

- investigation through a framework of competitiveness. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 21(3), 257-276.
- Megahed, N. (2015). Capturing competencies and behavioural indicators of diplomats for a multiple-jobs competency model. *Journal of Human Resources*, 3(1), 54-78.
- Meyer, N. & Jongh, D.J. (2018). The importance of entrepreneurship as a contributing factor to economic growth and development: The case of selected European countries. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 10(4), 287-299.
- Mitchelmore, S. & Rowley, J. (2010). Entrepreneurial competencies: A literature review and development agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 16(2), 92-111.
- Mitchelmore, S. & Rowley, J. (2013). Entrepreneurial competencies of women entrepreneurs pursuing business growth. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1), 125-142.
- Mohammed, K., Ibrahim, H.I. & Mohammad Shah, K.A. (2017). Empirical evidence of entrepreneurial competencies and firm performance: A study of women entrepreneurs of Nigeria. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 5(1), 49-61.
- Morris, M.H., Webb, J.W., Fu, J. & Singhal, S. (2013). A competency-based perspective on entrepreneurship education: Conceptual and empirical insights. *Journal of Small Business Management*, 51(3), 352-369.
- Okeke, C. & Nwankwo, F. (2017). Rural entrepreneurship and rural development in Nigeria. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 5(1), 1-7.
- Omrane, A. & Fayolle, A. (2011). Entrepreneurial competencies and entrepreneurial process: A dynamic approach. *International Journal of Business and Globalisation*, 6(2), 136-153.
- Otoo, F.N.K. (2019). Human resource management (HRM) practices and organizational performance: The mediating role of employee competencies. *Employee Relations: The International Journal*, 41(5), 949-970.
- Pato, L. (2020). Entrepreneurship and innovation towards rural development evidence from a peripheral area in Portugal. *European Countryside*, 12(2), 209-220.

- Paulienė, R. (2017). Interaction between managerial competencies and leadership in business organisations. *Regional Formation and Development Studies*, 21(1), 98-108.
- Rădulescu, E., Marian, L. & Moica, S. (2014). Innovations and opportunities for entrepreneurial rural developments. *Procedia Economics and Finance*, 15, 1495-1500.
- Rasekhi, B., Ghambarali, R. & Ali Baygi, A.H. (2016). Investigating the role of competencies and environmental factors on success of rural entrepreneurs, in the Kermanshah township. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 47(2), 521-532. [In Persian]
- Rasekhi, B., Ghambarali, R. & Ali Baygi, A.H. (2015). Assessment of rural entrepreneurs' competencies in Kermanshah Township and identifying the factors influencing it. *Journal of Rural Research*, 6(3), 459-482. [In Persian]
- Savari, M., Sheykhi, H. & Shokati Amghani, M. (2020). The role of educational channels in the motivating of rural women to improve household food security. *One Health*, 10, 100-150.
- Shettar, R.M. (2020). Women empowerment and women entrepreneurship: An overview. *Journal of Xi'an University of Architecture & Technology*, XII(II), 3843-3848.
- Tambunan, T.T.H. (2017). Women entrepreneurs in MSEs in Indonesia: Their motivations and main constraints. *International Journal of Gender and Women's Studies*, 5(1), 88-100.
- Tehseen, S., Ahmed, F.U., Qureshi, Z.H., Uddin, M.J. & Ramayah, T. (2019). Entrepreneurial competencies and SMEs' growth: The mediating role of network competence. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*. 11(1), 2-29.
- Tehseen, S., Qureshi, Z.H., Johara, F. & Ramayah, T. (2020). Assessing dimensions of entrepreneurial competencies: A type ii (reflective-formative) measurement approach using pls-sem. *Journal of Sustainability Science and Management*, 15(2), 108-145.
- Umar, A., Omar, C., Hamzah, M.S.G. & Hashim, A. (2018). The mediating effect of innovation on entrepreneurial competencies and business success in Malaysian SMEs. *International Business Research*, 11(8), 142-153.

- Yami, M., Feleke, S., Abdoulaye, T., Alene, A.D., Bamba, Z. & Manyong, V. (2019). African rural youth engagement in agribusiness: Achievements, limitations, and lessons. *Sustainability*, 11(1), 185. Available at: <https://doi.org/10.3390/su11010185>.
- Zizile, T. & Tendai, C. (2018). The importance of entrepreneurial competencies on the performance of women entrepreneurs in South Africa. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 34(2), 223-236.